

A családon belüli erőszak szankcionálásának büntetőjogi lehetőségeiről

I. Bevezetés

A 30/2015 (VII.7.) Országgyűlési határozat a kapcsolati erőszak elleni hatékony fellépést elősegítő nemzeti stratégiai célokat határoz meg.³ Az Országgyűlési határozat határozottan elutasítja a kapcsolati erőszak valamennyi formáját, azok teljes felszámolását tekinti feladatnak. A kapcsolati erőszakot olyan bűncselekménynek tekinti, amely komolyan fenyegetettséget jelent a házasságra, a családra és gyermekekre nézve. Annak kiemelése, hogy a gyermekek akkor is áldozatok, ha kizárólag szemtanúi a kapcsolati erőszak valamely formájának, legyen az akár a lelki-verbális agresszió. Szemben az Isztambuli Egyezmény egyoldalú megállapításával, miszerint a családon belüli erőszak, kapcsolati erőszak eseteiben az áldozat a nő, illetve a gyermek, az Országgyűlési határozat rögzíti, hogy ezen bűncselekmény áldozatává férfi éppúgy válhat. E megállapítás a jelenség objektívebb megközelítését és a bűncselekményekre való adekvát reagálást képes eredményezni.

A határozat nyilvánvalóvá teszi, hogy a hatékony fellépés egyik jelentős eszköze a kormányzati szervek, a kormányzat és a nem kormányzati szervezetek közötti kölcsönös együttműködés.

Az Országgyűlés mindezen célok megvalósítása érdekében felkérte a Kormányt, hogy tegye meg a következő intézkedéseket:

1. pénzügyi és humán kapacitások biztosítása a mindenkori költségvetési lehetőségekhez mérten
2. kormányzati és nem kormányzati szereplők együttműködése a hatékony fellépés keretében
3. nagyobb hangsúly fektetése a prevencióra, melynek célja a fiatalok áldozattá és elkövetővé válásának megakadályozása
4. áldozatok védelmének, támogatásának, krízis- és erőszakkal fenyegetett helyzetből való eredményes és fenntartható kilépésének biztosítása, az áldozatok speciális helyzete szerint
5. krízisközpontok, félutas kiléptető házak számának biztosítása, a szükségletekre és a megfelelő földrajzi elosztásra figyelemmel
6. olyan szolgáltatások biztosítása, amelyek célja, hogy megelőzzék a kapcsolati problémák erőszakhoz vezetését
7. a lelki ellenálló képesség, megküzdési módok erősítése, fejlesztése és az olyan szolgáltatások biztosítása, amelyek az életvezetési készségek, képességek elsajátítását célozzák meg
8. szakemberek képzésének folyamatos biztosítása, különösen a gyermekvédelmi jelzőrendszerbe tartozó szakemberek esetében

¹Ph.D, ügyvéd, adjunktus, PPKE-JÁK, Büntető Anyagi, Eljárási és Végrehajtási Jogi Tanszék

²Intézetvezető egyetemi tanár, KRE ÁJK Bűnügyi Tudományok Intézete

³Ennek előzményéül szolgált 2003-ban a 45/2003. (IV.16.) Országgyűlési határozat, melyben az Országgyűlés felszólítja a kormányt, hogy nemzeti stratégiát dolgozzon ki a családon belüli erőszak kezelésére. Ezen országgyűlési határozat elsősorban jogalkotási intézkedésekre szólította fel a Kormányt, például sürgette a távoltartás rendelkezésének bevezetését. A 45/2003. (IV.16.) Országgyűlési határozatot a helyébe lépő és a kapcsolati erőszak elleni hatékony fellépést célul kitűző 30/2015 (VII.7.) Országgyűlési határozat vontta vissza.

9. bírósági vagy hatósági eljárásokban a kapcsolati erőszak áldoztainak speciális igényeinek figyelembe vétele
10. tudatosságnövelés, a társadalom minden tagjának részvétele a kapcsolati erőszak elleni küzdelemben
11. az igénybe vehető segítségnyújtási lehetőségekkel kapcsolatos társadalmi ismeretek bővítése
12. az intézkedések kutatásokon, felméréseken, adatgyűjtéseken alapulása

A bűnmegelőzés alapelvei között szerepel a családok és egyének védelmének biztosítása. Az intézkedések célja az áldozattá válás veszélyének csökkentése, az áldozattá vált személyek segítése.⁴ A bűnmegelőzés során foglalkozni kell az elkövetővel, az áldozattal, és magával a bűncselekményi szituációval is.⁵ A szakpolitikákkal közösen lehet e feladatot megoldani, a gyermekvédelem vagy családon belüli erőszak elleni fellépés területén is.⁶

A büntetőjogtól nem várható el szociálpolitikai, oktatáspolitikai feladatok megoldása, akkor lép be, amikor a társadalmi eszközök, illetve más jogágak szankciói már nem elégségesek, nem képesek elérni a kívánt célt.

A családon belüli erőszak során elkövetett cselekmények esetében többek között emberölés, erős felindulásból elkövetett emberölés, testi sértés, tetteges becsületsértés, személyi szabadság megsértése, kényszerítés, gondozási kötelezettség elmulasztása, szexuális kényszerítés, szexuális erőszak, szexuális visszaélés, vérfertőzés, kiskorú veszélyeztetése miatt mondták ki bűnösnek az elkövetőket.

II. A zaklatás törvényi tényállásának bevezetéséről

2008. január elsejétől alkalmazható a zaklatás törvényi tényállása a magyar büntetőjogban. E különös részi törvényi tényállás a magánélet háborítatlanságát védelmezi büntetőjogi eszközökkel. Abban az esetben rendeli büntetni a törvény, ha az elkövető abból a célból háborgatja, zaklatja az áldozatát, hogy őt megfélemlítse, vagy a mindennapjaiba beavatkozzon.

A 2012. évi C. törvényben⁷ az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni bűncselekmények körében szerepel: a törvényi tényállást ennek alapján az követi el, aki abból a célból, hogy más megfélemlítsen, vagy más magánéletébe, illetve mindennapi életvitelébe önkényesen beavatkozzon, őt rendszeresen vagy tartósan háborgatja.

⁴ 1744/2013. (X.17.) Korm. határozat 2.1. pontja

⁵ 1744/2013. (X.17.) Korm. határozat 2.2. pontja

⁶ 1744/2013. (X.17.) Korm. határozat 2.3. pontja

⁷ 222. § (1) Aki abból a célból, hogy más megfélemlítsen, vagy más magánéletébe, illetve mindennapi életvitelébe önkényesen beavatkozzon, őt rendszeresen vagy tartósan háborgatja, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki félelemkeltés céljából

a) más vagy rá tekintettel hozzátartozóját személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény elkövetésével megfenyeget, vagy

b) azt a látszatot kelti, hogy más életét, testi épségét vagy egészségét sértő vagy közvetlenül veszélyeztető esemény következik be,

vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Aki a zaklatást

a) házastársa, volt házastársa, élettársa vagy volt élettársa sérelmére,

b) nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt álló személy sérelmére, illetve

c) hatalmi vagy befolyási helyzetével visszaélve

követi el, az (1) bekezdésben meghatározott esetben két évig, a (2) bekezdésben meghatározott esetben büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A bűncselekmény sértettje bárki lehet, a minősített esetben azonban csak meghatározott személyek.⁸ Elkövetési magatartás lehet a háborgatás, a személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő bűncselekménnyel történő fenyegetés, vagy pedig ha az elkövető azt a látszatot törekszik kelteni, hogy a sértett vagy hozzátartozója életét, testi épségét vagy egészségét sértő vagy veszélyeztető esemény következik be. A bűncselekmény csak szándékosan, egyenes szándékkal követhető el és magánindítványra üldözendő.

A zaklatás minősített esete valósul meg, ha az elkövető a cselekményt a volt házastársa, volt bejegyzett élettársa vagy volt élettársa sérelmére követi el, illetve, ha a bűncselekményt az elkövető a nevelése, a felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt álló személy ellen követi el.

A zaklatás büntetőjogi fenyegetettségének bevezetésével a jogalkotó lényegében a súlyosabb jogsértéseket, a rendszeres vagy tartós háborgatást rendeli büntetni. Általános tapasztalat ugyanis, hogy a zaklató magatartása az idő múlásával általában egyre fenyegetőbb, durvább lesz, ami súlyos pszichés zavarokat okozhat, de adott esetben akár tulajdon vagy személy elleni erőszakos bűncselekmények elkövetéséhez is vezethet. A zaklatás szubszidiárius bűncselekmény. Megállapítására akkor kerülhet sor, ha az adott magatartás folytán egyben súlyosabb bűncselekmény nem valósult meg. Bűnhalmazat létesül, ha az elkövető egy cselekménnyel, a zaklatás, valamint más, nem súlyosabban büntetendő különös részi tényállást is megvalósít.

Hatályos Büntető Törvénykönyvünk, a zaklatás három megnyilvánulási formáját különbözteti meg. Az indokolás szerint a három esetből egyben kifejezetten megállapíthatóvá válik a személyes indíttatás, e forma elkövetője jellemzően, de nem kizárólagosan férfi, aki hosszabb ideje, folyamatosan, vagy visszatérően valósítja meg a zaklatás tényállását a sértettel szemben.

E tekintetben az Isztambuli Egyezmény felfogását veszi át a magyar jogi szabályozás is.

A miniszteri indokolás megnevez egyes zaklató jellegű magatartásokat:

1. Ismétlődő, éjjel-nappali (akár névtelen) telefonhívások otthon és munkahelyen
2. Sértő, szidalmazó, fenyegető üzenetek e-mailben, SMS-ben, üzenetrögzítőn
3. Áldozat lakása, munkahelye előtti gyakori jelenlét
4. Nyilvános helyekre követés

A fenti zaklató jellegű magatartások az áldozat közeli hozzátartozóira, barátaira is kiterjedhetnek. Az általános tapasztalatok azt mutatják, hogy a zaklató magatartása az idő múlásával arányosan egyre fenyegetőbbé, durvábbá válik, amely hosszabb távon pszichés zavarokat okozhat, vagy tulajdon esetleg személy elleni erőszakos bűncselekmények elkövetése is bekövetkezhet. A törvény a büntetőjogi védelmet egy korábbi időpontra előre hozza a célból, hogy a megnevezett káros hatásokat megelőzze, és például a testi épség, egészség, vagyon elleni bűncselekmények mellett, szubszidiárius jelleggel a fellépés lehetőségét megeremti.⁹

A miniszteri indoklás szövegéből levonható a következtetés, hogy immár nemcsak a tudomány számára ismert, hanem az előterjesztő és a törvényalkotó számára is elfogadott tény a zaklatás folyamat jellege, illetve az, hogy a lelki terror után következik a tárgyak, háziállatok, majd a személyek elleni erőszak. A családon belüli erőszak esetében tipikus folyamatról van szó, amikor is a lelki abúzus megelőzi a későbbi fizikai, gazdasági, szexuális bántalmazást.

⁸ Minősített esetben: házastárs, volt házastárs, élettárs, volt élettárs, nevelése, felügyelete, gondozása, gyógykezelése alatt álló személy, az elkövetővel hatalmi, befolyási helyzetben lévő személy

⁹ A 2012. évi C. törvény miniszteri indokolása

A Legfőbb Ügyészség 2015-ös vizsgálati terve előírta a zaklatással kapcsolatos ügyészségi gyakorlat elemzését¹⁰, amely három főügyészség, és ezek járási szintű ügyészség ügyeit érintette, összesen 121 büntetőügyet vontak vizsgálat alá. A vizsgált ügyek közül 20 esetben (a vizsgált ügyek 17%-a) történt fellebbezés, a többi ügyben elsőfokon jogerőre emelkedett az ítélet. Az elkövetőkben az összefoglaló jelentés legfontosabb eredményeit kívánom ismertetni.

Amennyiben a magánindítványra jogosult a bűncselekmény elkövetőjének személyéről tudomást szerez, harminc napon belül terjesztheti elő magánindítványát az elkövető felelősségre vonásának céljából. Akkor azonban, amikor később szerez tudomást a zaklató személy kilétéről, a tudomásszerzéstől számítjuk a harmincnapos határidőt, ebben az esetben a magánindítvány kiterjeszhető azon részcselekményekre is, amelyek a magánindítványt megelőzőn történtek meg. Az előbbiekből az következik, hogy joghatályos az a magánindítvány is, amelyet ismeretlen tettes ellen nyújtanak be. A magánindítvánnyal kapcsolatban az ügyészségi összefoglaló kifejti, hogy a gyakorlatban rendszeresen tapasztalható, hogy a magánindítvány megtételét követően is folytatódik a terhelt zaklató magatartása. A tapasztalatok azt mutatják, hogy ezekben az esetekben a nyomozó hatóság már nem nyilatkozta a körben a sértetteket, hogy az újabb cselekmények tekintetében kívánna-e előterjeszteni magánindítványt. Ki kell emelnünk, hogy a magánindítvány csak megvalósult cselekményekre terjeszthető elő, így büntetőeljárás is a magánindítványban foglaltakra tekintettel folytatható le. Amennyiben tehát a magánindítvány előterjesztése után is folytatódik a jogellenes magatartás, akkor a büntetőjogi igényt ismételtén érvényesíteni kell, újabb magánindítvány előterjesztésével.¹¹ A vizsgálati tapasztalatok azonban azt mutatták, hogy mind az ügyészségi, mind a bírósági joggyakorlatban ritkán érvényesült ez a gyakorlat. További nehézséget szokott okozni az eljárás során, hogy a sértett sok esetben nem tudja pontosan meghatározni, hogy a fenyegetések mikor, mióta hangzanak el. A gyakorlat szerint, ha pontosan nem megállapítható az elkövetés vagy elkövetések ideje, de a magánindítványt megelőző harminc napon belül bizonyítható, hogy történtek részcselekmények, akkor a bűnösség alapját kizárólag ezek képezhetik. Az ügyészségi összefoglalóban ismertetett jogeset szerint az ügyész utasítást adott, hogy a sértett jelölje meg az egyes részcselekmények elkövetési idejét. A sértett azonban pontos időpontokat nem tudott meghatározni, arról tudott nyilatkozni, hogy két éve heti rendszerességgel fenyegeti és bántalmazza a volt élettársa. A vádlott azzal fenyegetőzött, hogy megöli, elvágja a torkát, egy esetben a sértett nyakához szorított késsel fenyegetőzött. A sértett magánindítványát 2013. március 4-én terjesztette elő, de pontosan nem lehetett meghatározni jelen esetben sem az egyes részcselekmények pontos idejét, de az előterjesztést megelőző 30 napon belül is sor került hasonló magatartás tanúsítására. Az ügyész a vádirati tényállást akként módosította, hogy a vádlott a sértettet 2014. február 3-án, és ezt az időpontot követő egy hónapon belül fenyegette. Az ügydöntő határozat is csak ezt az időszakot vette fel és róta a terhelt terhére.

Jellemző eset, amikor az egyik fél a házassági vagy élettársi életközösség megszűnése után, indokkal próbál rendszeresen felvenni kapcsolatot a másik féllel, így például közös gyermekkel való kapcsolattartás, közös vagyonnal való rendelkezés okán. Bűncselekmény ezekben az esetekben nem állapítható meg, hiszen az elkövető a törvényes jogainak gyakorlása, kötelezettségeinek teljesítése érdekében, és indokolt mértékben veszi fel a kapcsolatot. Mindezek ellenére az egyik járási ügyészség ügyében az elkövető büntetőjogilag felelősségre vonható volt, amiért a házasság felbontását követően egy év alatt közel 3000 alkalommal hívta telefonon a sértettet. A telefonos kapcsolatfelvételek egy része a gyermekkel való kapcsolattartásra szorítkozott, de az esetek más részében a sértett részére megalázó, gyalázkodó sms-eket küldött, amivel a sértett mindennapjaiba beavatkozott. Fontos

¹⁰ <http://ugyeszseg.hu/repository/mkudok7747.pdf> (2017. május 05.)

¹¹ BH 2014.169.

megemlítenünk, hogy ha a sértett is hívást közöl a terhelt felé, az akár tévedésre is okot adhat, hiszen a terhelt hiheti, hogy ő is kezdeményezheti a kapcsolatfelvételt, ha a sértett is ugyanezt teszi, de mindazonáltal le kell szögeznünk, hogy nem minden esetben zárható ki a terhelt bűnössége ezekben az esetekben sem.

További jellemzőként említhető meg, hogy előfordul olyan eset is, amikor a zaklató magatartás nem kizárólag a sértett felé valósul meg, hanem közvetlen környezete, hozzátartozói is áldozatul esnek, melynek célja a sértett helyzetének további nehezítése. Ezeket az eseteket is a sértett sérelmére elkövetettnek tekintjük, mindaddig, amíg nem a közvetlen környezet, hozzátartozók mindennapi életvitelének nehezítése a cél, hanem a sértett zaklatása rajtuk keresztül.

A felderítéssel kapcsolatban ki kell emelnünk, hogy a telefonban megtalálható sms-eket dokumentálni kell, az e-mailek és a közösségi oldalakon történő levelezéssel egyetemben. A dokumentálás azért is lényeges, mert az üzenetek idejéből kikövetkeztethető a magánindítvány joghatályossága is. Mindemellett, ha rendőri intézkedés is történt, szükséges a rendőri jelentés beszerzése is, és a rendőrök kihallgatására is sor kerülhet. A jelentés követelményként nevezi meg, hogy az élettársi kapcsolat kritériumok vizsgálatára külön bizonyítást érdemes felvenni, hiszen ez a körülmény alapvetően a mentességi jog kérdését is érinti. Amennyiben a terhelt hozzátartozói viszonyban áll a sértettel, és ő a mentességi joga alapján nem tesz vallomást, az a terhelt felmentésére is okot adhat, amennyiben a rendelkezésre álló más bizonyítékok alapján nem megállapítható kétséget kizáróan a terhelt büntetőjogi felelőssége.

III. A kapcsolati erőszak

A Büntető Törvénykönyv új tényállásként vezette be a kapcsolati erőszakot, melynek célja a családon belüli erőszak elleni hatékonyabb fellépés biztosítása.¹² Kiemelendő, hogy kizárólag az első bekezdés a magánindítványra büntethető, a többi fordulat hivatalból üldözendő. Kitiltásnak is helye van, ami a távoltartás helyébe lépő szankcióként is felfogható. E tényállás alapja az együttélők egyenlősége, a mindenki számára biztosított emberi méltóság. Passzív alany a hozzátartozó, a volt házastárs, a volt élettárs, a gondnok, a gondnokolt, a gyám és a gyámolt személy is.

A törvényi tényállásban megnevezett speciális alanyokon kívül a bűncselekmény megvalósulásához további feltétel meglétére is szükség van, ugyanis a sértett és az elkövető együttélése is tényállási elem. A bűncselekmény megállapításához elég, ha korábban együtt élt az elkövető és a sértett, nem szükséges az elkövetéskor is együtt élniük. Az együttélés bizonyítása a lakcímnnyilvántartóból és a tanúk vallomása alapján történhet a gyakorlatban.

¹²212/A. §(1) Aki gyermekének szülője, továbbá az elkövetéskor vagy korábban vele közös háztartásban vagy egy lakásban élő hozzátartozója, volt házastársa, volt élettársa, gondnoka, gondnokoltja, gyámja vagy gyámoltja sérelmére rendszeresen

a) az emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos magatartást tanúsít,

b) a közös gazdálkodás körébe vagy közös vagyonba tartozó anyagi javakat von el és ezzel a sértettet súlyos nélkülözésnek tesz ki,

ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az (1) bekezdésben meghatározott személy sérelmére rendszeresen követ el

a) a 164. § (2) bekezdése szerinti testi sértést vagy a 227. § (2) bekezdése szerinti becsületsértést, büntetett miatt három évig,

b) a 164. § (3) és (4) bekezdése szerinti testi sértést, a 194. § (1) bekezdése szerinti személyi szabadság megsértését vagy kényszerítést, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Kapcsolati erőszak elkövetőjével szemben kitiltásnak is helye van.

(4) Az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekmény csak magánindítványra büntethető.

Mindezekon felül feltétel a rendszeresen megvalósuló elkövetés is, hiszen e nélkül és a korábban említett tényállási elemek nélkül nem lenne indokolható az önálló tényállás bevezetése. A kialakult gyakorlat szerint rendszeresen valósul meg az elkövetés, ha az elkövetős a magatartását legalább két rövid időközönként tanúsítja. A rendszeres elkövetésnek azonos sértett sérelmére kell megvalósulnia, amennyiben több sértettől van szó, és esetükben is fennáll a rendszeres elkövetés, akkor az halmazatot fog eredményezni.¹³

Garai Renáta szerint „különösen azért kényesek az ilyen jellegű cselekmények, mivel a terhelt és a sértett, illetve a közvetlen hozzátartozók - akik egyben a közvetlen tanúk - között érzelmi kapcsolat áll fenn, amely befolyásolja a bizonyítást és az eljárás egészét, ezért a családon, kapcsolaton belüli erőszakkal összefüggő ügyek speciális bizonyítást igényelnek. Jelentős probléma továbbá, hogy ezeknek a közvetlen tanúknak az eljárás során vallomás-megtagadási joguk van; a cselekmény elkövetését követően, általában az átéltek hatása alatt, az első indulatból vallomást tesznek, amit gyakran folytatólagos kihallgatásuk, vagy a tárgyalás során megtagadnak, nehezítve ezzel az ügyész munkáját.

Néhány főbb tényező, mely hatással van a bűncselekmény bizonyítására, ekként a vádemelés lehetőségére:

- tudható látencia (rejtve maradt sokaság)
- előítéletek a rendőrségeken és a bíróságokon
- stigmatizáció (megbélyegzés)
- feljelentés megtételének elmaradása, visszavonása
- hiányos nyomozások (gyakran formálisak, az iratok használhatatlanok, alapvetően fontos tárgyi bizonyítékokat (pl. ruhadarabokat) nem foglalnak le, gyakran nem keresnek/kérdezik ki tanúkat (közvetlen vagy közvetett))
- az áldozatok és a tanúk elégtelen tájékoztatása, védelme
- kifejezetten erre irányuló szakképesítés, szakmai képzések hiánya
- publikáció, nyilvánosság hiánya
- gyermekvédelmi jelzőrendszer működése
- a sértettek (különösen, ha kiskorúak) szavahihetőségének megkérdőjelezése
- többnyire nincs semleges tanú,
- a kisebbségi csoport tagjai kifejezetten hátrányos helyzetben vannak a családon belüli erőszak elleni védelemhez jutás tekintetében, a segítségkérés komoly nehézségeket jelent a közösségükön belül, hiszen a szegénység, a munkanélküliség és a társadalmi kizártság túl szerepet játszik az is, ahogyan mindennapi életüket meghatározza a közösségen belül uralkodó értékvilág (tényként leszögezhető, a roma származású gyermekek aránya a szakellátásban messze felülmúlja tényleges lakossági arányszámukat, a gyermekvédelmi gondoskodásban részesülők közötti felülreprezentáltságukat)¹⁴
- elbogatellizálás, lebeszélés a feljelentés megtételéről¹⁵

A törvényalkotó további garanciát kívánt az új tényállás joggyakorlatban való helyes alkalmazására, ezért további intézkedések megtételét írta elő a kormány számára.

¹³VASKUTI András: Az új Btk. – 2012. évi C. törvény – módosulásai. <http://www.vaskuti.hu/hirek/uj%20Btk%20modosulasai.pdf> (2017. április 8.)

¹⁴Európai Roma Jogok Központja: Fenntartott érdektelenség, Roma gyermekek a magyar gyermekvédelmi rendszerben, 2007. december.

¹⁵GARAI Renáta (Komárom-Esztergom megyei főügyészségi ügyészségi megbízott): *Láthatatlan tényállás? A kapcsolati erőszak anyagi-és eljárásjogi dilemmái.* A 2016. évi Kozma Sándor Tudományos Pályázaton III. díjat elnyert pályamű

IV. A távollattársról

Az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsa Emberi Jogi Bizottsága 1996-ban szorgalmazta a családon belüli erőszak áldozatainak fokozottabb védelmét. Ennek szerves része az ún. "ideiglenes korlátozó végzés" és a "védelmi végzés", amely intézmények célja a bántalmazó távollattartása, akár olyan módon is, hogy a családi otthon elhagyására is kötelezni lehessen.

Az 1998. évi XIX. törvényben szabályozott távollattartást a büntetőeljárás során rendelik el. A kényszerintézkedés kiszabására a szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény megalapozott gyanúja esetén van lehetőség, feltéve, hogy az előzetes letartóztatás elrendelése nem szükséges, mert a távollattartással elérni kívánt célok ezzel is biztosíthatóak.¹⁶ A 2006. évi LI. törvénnyel bevezetett kényszerintézkedés sajnálatos módon nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket.

Az Országgyűlés az élethez, testi épséghez és méltósághoz minden embert megillető alapvető emberi jogok védelmében, összhangban a nemzetközi egyezményekkel és az Alaptörvénnyel, a hozzátartozók közötti erőszak visszaszorítása érdekében megalkotta a 2009. évi LXXII. törvényt, mely a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távollattartásról szól.

A 2006. évi LI. törvény hatálybalépése óta eltelt 3 év alatt nyilvánvalóvá vált, hogy a büntetőjogi távollattartás mellé szükségeltetik olyan intézmény bevezetése is, amely gyors és rugalmas és azonnali segítség adására alkalmas. Ez magyarázza a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távollattartásról szóló törvény megalkotását.

¹⁶ 138/A. § (1) A távollattartás a terhelt szabad mozgáshoz és a tartózkodási hely szabad megválasztásához való jogát korlátozza. A távollattartás hatálya alatt álló terhelt a bíróság határozatában megállapított szabályok szerint köteles

- a) a meghatározott lakást elhagyni, és onnan a bíróság által meghatározott ideig távol maradni,
 - b) a meghatározott személytől, illetőleg e személy lakó- és munkahelyétől, az e személy által látogatott nevelési és nevelési-oktatási intézménytől, gyógykezelés céljából rendszeresen látogatott egészségügyi intézménytől, vallásgyakorlása során rendszeresen látogatott épülettől a bíróság által meghatározott ideig magát távol tartani,
 - c) tartózkodni attól, hogy a meghatározott személlyel közvetlenül vagy közvetve érintkezésbe lépjen.
- (2) Távollattartás a szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény megalapozott gyanúja esetén - feltéve, hogy a távollattartással elérni kívánt célok ezzel biztosíthatók - akkor rendelhető el, ha a terhelt előzetes letartóztatásának elrendelése nem szükséges, de - különösen a bűncselekmény jellegére, a terheltnek az eljárás előtt és az eljárás során tanúsított magatartására, valamint a terhelt és a sértett viszonyára tekintettel - megalapozottan feltehető, hogy a lakókörnyezetben hagyása esetén
- a) a sértett tanú befolyásolásával vagy megfélemlítésével megghiúsítaná, megnehezítené, vagy veszélyeztetné a bizonyítást, illetve
 - b) a megkísérelt vagy előkészített bűncselekményt véghezvinné, vagy a sértett sérelmére újabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekményt követne el.
- (3) Ha a büntetőeljárásnak magánindítványra van helye, a távollattartás a magánindítvány előterjesztése előtt nem rendelhető el.
- (4) A távollattartás elrendeléséről a bíróság határoz. A határozatban a bíróság előírhatja, hogy a terhelt meghatározott időközönként a távollattartás alapjául szolgáló büntetőeljárást folytató nyomozó hatóságnál jelentkezék.
- (5) A bíróság a határozatot megküldi a sértettnek. Az ügyésznek a távollattartás elrendeléséről szóló határozatot akkor is meg kell küldeni, ha a távollattartás elrendelését a sértett, a sértett törvényes képviselője vagy a terhelttel közös háztartásban élő kiskorú személy törvényes képviselője [138/B. § (2) bek. d)-f) pontja] indítványozta.
- (6) A vádirat benyújtásáig a nyomozó hatóság vagy az ügyész, a vádirat benyújtását követően a bíróság a terhelt meghallgatása után haladéktalanul megteszi a 128. §-ban szabályozott intézkedéseket.
- (7) Ha a bíróság a távollattartás elrendeléséről vagy módosításáról határoz, a határozatban az (1) bekezdés szerinti szabályokat úgy kell megállapítani, hogy azok ne tegyék lehetetlenné a terhelt azon jogainak gyakorlását, amely jogokat a sértett vonatkozásában az (1) bekezdés b) pontja érint.
- 138/B. § (1) A távollattartást a bíróság tíztől hatvan napig terjedő időre rendelheti el.

Az ideiglenes megelőző távollattás, valamint a megelőző távollattás átmenetileg korlátozza a bántalmazó tartózkodási szabadságát, a tartózkodási hely szabad megválasztásának jogát, szülői felügyeleti jogát, valamint gyermekével való kapcsolattartási jogát.

Akivel szemben ideiglenes megelőző távollattást, illetve megelőző távollattást rendeltek el, a távollattás hatálya alatt köteles magát távol tartani a bántalmazottól¹⁷, a bántalmazott életvitelszerű tartózkodására szolgáló ingatlantól, a határozatban megjelölt más személytől és köteles tartózkodni attól, hogy a bántalmazottal közvetlenül vagy közvetve érintkezésbe lépjen.

A törvényalkotó ebben az esetben előzetes védelmet kívánt biztosítani azon áldozatok számára, akik bántalmazójával szemben nem folyik büntetőeljárás. A törvény két rendelkezését is alkotmányellenesnek ítélte az Alkotmánybíróság.¹⁸ Ennek következtében a hozzátartozók közötti erőszak fogalma, illetve maga a hozzátartozói fogalom szűkebb lett, mint az eredeti előterjesztésben volt. Két alkotmánybíró, Kiss László és Bragyova András azonban különvéleményt fogalmaztak meg:

„Világossá tette a törvényhozó, hogy mind az ideiglenes megelőző távollattás 72 óras időtartamával, mind pedig a megelőző 30 napos időtartamával pusztán egyfajta - a végső eszközként (ultima ratio) igénybe vehető büntetőjog eszközrendszerét kikerülő, megelőző - "gyorssegélyt" kíván biztosítani. Ezek az időtartamok nem tekinthetők a bántalmazottak életét, emberi méltóságát, testi, lelki egészségét veszélyeztető bántalmazók mozgásszabadságát, személyes szabadsághoz való jogát, tartózkodási helyük szabad megválasztásának jogát alkotmányellenesen sértő, aránytalan korlátozásának. A hozzájuk kapcsolódó részletes eljárási rend (nem utolsósorban az igénybe vehető jogorvoslatok) az - esetleges - önkényes jogalkalmazás elleni garanciarendszer alapjait teremti meg.”¹⁹

Bragyova András megkülönbözteti a büntetőeljárásban alkalmazható kényszerintézkedést és a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távollattás intézményét. „A távollattási törvény veszély(ek) megelőzéséről szóló szabály - ebben alapvetően különbözik a büntetőjogtól. A veszély megléte vagy hiánya utóbb mindig vitatható, mert ha a rendőrség beavatkozik, soha nem fog kiderülni, mi történt volna, ha a beavatkozás elmarad. A beavatkozás értékelése így mindig kontrafaktuális állítást tartalmaz, amennyiben a veszély még meg nem történt cselekmény vagy esemény bekövetkezésének valószínűsége, a beavatkozás célja pedig éppen ennek megakadályozása. Ennek következtében, a jogalkalmazótól a helyzet tárgyilagos értékelésén alapuló döntés várható el, amihez a törvénynek kell, a lehetőségek határai között, szempontokat adnia.”²⁰

Az ideiglenes megelőző távollattást a rendőrség a helyszíni intézkedés során feltárt körülmény alapján rendelheti el hivatalból vagy a bántalmazott, illetve a bántalmazott e törvény szerinti hozzátartozója bejelentése alapján. A rendőrség a Törvény 6. § (5) bekezdése szerint az ideiglenes megelőző távollattást 72 órára foganatosíthatja (a határozatot legkésőbb a bejelentéstől számított 12 órán belül meg kell hozni). A Törvény 12. § (2) bekezdése szerint e határozat bírósági felülvizsgálatát lehet kérni a kézbesítésétől számított három napon belül az illetékes helyi bíróságtól. A Törvény 12. § (4) bekezdése kimondja, hogy a bíróság a kérelem beérkezésétől számított három napon belül dönt. Az ideiglenes megelőző távollattást a rendőrség rendelheti el maximum 72 órára, ha az eset összes körülményéből, így különösen a bántalmazó és a bántalmazott által előadott tényekből, a hozzátartozók közötti erőszak helyszínéből, a hozzátartozók közötti erőszakra utaló jelekből, a bántalmazó és a bántalmazott

¹⁷Bántalmazott: az a hozzátartozó, akinek sérelmére hozzátartozók közti erőszakot valósítanak meg (606/2013/EU rendelet szerinti védett személy is bántalmazott)

¹⁸ 53/2009. (V. 6.) AB határozat

¹⁹KISS László különvéleménye az 53/2009. (V. 6.) AB határozathoz

²⁰BRAGYOVA András különvéleménye az 53/2009. (V. 6.) AB határozathoz

magatartásából és egymáshoz való viszonyából a hozzátartozók közötti erőszak elkövetésére megalapozottan lehet következtetni. A rendőrség ezt a kényszerintézkedést haladéktalanul, a helyszínen köteles meghozni. A rendőrség az ideiglenes megelőző távollattás elrendelésével egyidejűleg és a határozat egyidejű megküldésével, az arra illetékes járásbírósnál kezdeményezi a megelőző távollattás elrendelését.

A megelőző távollattást a polgári bíróság nemperes eljárásban rendeli el, időtartama- a 16. § (2) bekezdése értelmében - legfeljebb harminc nap. A bírósági eljárást egyrészt a rendőrség hivatalból kezdeményezi, ha ideiglenes megelőző távollattást rendelt el [7. § (2) bekezdés és 14. § (1) bekezdés], másrészt a 14. § (1) bekezdés második mondata szerint megelőző távollattás elrendelésére irányuló bírósági eljárás megindítását a bántalmazott és a bántalmazott e törvény szerinti hozzátartozója is kérelmezheti.

Az eljárásra a bántalmazott életvitelszerű tartózkodási helye szerinti járásbírósnál illetékes. Ennek a kényszerintézkedésnek az elrendelése mind hivatalból, mind pedig kérelemre is történhet. Az eljárás során a bíróság a felek személyes meghallgatását legalább egyszer köteles megkísérelni. A megelőző távollattást a bíróság akkor rendeli el, ha az eset összes körülményét megvizsgálta és szükségesnek látja az intézkedés meghozatalát, melynek időtartama legfeljebb 60 nap.

Aki a törvényben meghatározott ideiglenes megelőző-, vagy a megelőző távollattató határozatban leírt szabályokat megszegi, elzárással vagy pénzbírósnal sújtható.

Akivel szemben ideiglenes megelőző távollattást, illetve megelőző távollattást rendeltek el köteles a bántalmazottal közösen használt ingatlant a használat jogcímétől függetlenül elhagyni és oda az ideiglenes távollattató határozatban meghatározott ideig nem térhet vissza, köteles továbbá magát távollatt tartani a bántalmazottól, illetve a határozatban megjelölt más személytől (jellemzően a gyermeket, illetve a bántalmazott hozzátartozóit jelenti e személyi kör), és köteles tartózkodni attól, hogy a bántalmazottal bármilyen formában érintkezésbe lépjen.

V. Záró gondolatok

Nem vitatható, hogy Magyarországon a törvényalkotás, büntetőpolitika szintjén rendelkezésre áll az akarat a családon belüli erőszak áldozatainak védelmére. Abban az esetben azonban, ha a gyakorlatot tekintjük – egészen mást is tapasztalhatunk, nem indul például minden esetben büntetőeljárás és nem zárul büntetőjogi felelősségre vonással számos olyan eset, ahol megtörtént a hozzátartozó testi, lelki, gazdasági, fizikai bántalmazása. Ennek oka abban keresendő, hogy az XXI. században megfogalmazott büntetőpolitika és meghozott újabb törvények évszázados társadalmi hagyományokat és több évtizedes igazságszolgáltatási gyakorlatot írnak felül. Míg a jogszabályi környezet egyre inkább megfelel a nemzetközi követelményeknek, addig végrehajtása problematikus.²¹

Nem nélkülözhető tehát a nyomozó hatóság, az ügyészség, a bíróság részéről eljáró szakemberek számára a családon belüli erőszakra vonatkozó speciális tudás megszerzése. A büntetőeljárás során kizárólag olyan szakemberek munkája eredményezi a sértettek védelmét, akik felismerik e bántalmazási forma specialitásait, az elkövető és áldozat sajátos kapcsolatát, a sértett kiszolgáltatott, függő voltát. A látencia akkor csökkenthető, ha társadalmi és szakmai szinten is ismert tudássá válik mind a sértettek különösen sérülékeny volta, mind az elkövetők áldozataik feletti ellenőrzési igénye.

²¹ Ugyanez fogalmazódott meg a bántalmazott, elhanyagolt gyermekekkel kapcsolatban is: Az Emberi Erőforrások Minisztériuma szakmai irányelve az egészségügyi ellátók feladatairól gyermekek bántalmazásának, elhanyagolásának gyanúja esetén 2016. EüK. 9. szám EMMI szakmai irányelv http://www.hbcs.hu/uploads/jogszabaly/2339/fajlok/EEM_szakmai_iranyelve.pdf (2017. április 18.)